

Суходолова А. Є.

ORCID: 0000-0001-6958-1411

PhD, Інститут соціальних наук

Стамбульський університет,

магістрантка Інституту тюркології

Університет Мармара

м. Стамбул, Туреччина

КОНСТРУЮВАННЯ ІСТОРИЧНОГО НАРАТИВУ: УКРАЇНСЬКО-ТУРЕЦЬКІ ВІДНОСИНИ В ПУБЛІКАЦІЯХ ПРЕДСТАВНИКА ЕКЗИЛЬНОГО УРЯДУ УНР У СТАМБУЛІ ВОЛОДИМИРА МУРСЬКОГО

Ключові слова: Володимир Мурський, Джафер Сейдахмет, Стамбул, Туреччина, УНР, в екзилі, Росія.

Володимир Мурський був представником екзильного уряду УНР у Стамбулі з 1929 р. до самої смерті в 1935 р. За цей час він зумів опублікувати низку статей і дві книги турецькою мовою: “Україна та її боротьба за незалежність” (1930) і “Справжнє обличчя нової Росії” (1932). Планував публікуватися і надалі, але цензура в Туреччині та зближення владних кіл із Радянським Союзом змусили його відмовитися від цієї ідеї [4, арк. 97].

Про Мурського писали В. Окіпнюк і Д. Козлов, О. Кульчинський, Л. Підгірна. Однак зазначені автори фокусувалися на діяльності Мурського, не аналізуючи змісту його публікацій.

З метою усунення цієї прогалини авторкою було здійснено повний переклад українською як усіх статей Мурського, так і двох вищезгаданих книжок разом із розлогіми передмовами Джафера Сейдахмета, очільника кримськотатарської діаспори Стамбула. Наразі зазначений переклад очікує на публікацію. У цій роботі твори цитуватимуться за авторським рукописом.

Принагідно ми б хотіли виправити неточність, виявлену в попередніх працях. Згадується, що Мурський неодноразово друкувався у виданні азербайджанської діаспори “Альманах”, яке виходило турецькою мовою. Проте альманах був разовим виданням, що називалося “Більшовизм і національне питання”, а стаття Мурського була лише одна – “Україна”. До турецькомовного збірника ця стаття не увійшла [1], адже його публікація відбулася в 1928 році – ще до прибуття представника УНР до Туреччини. Стаття Мурського була додана пізніше тільки в перський

переклад цього альманаху, який вийшов через рік [6, с. 135–163]. У виданні, орієнтованому на перськомовну аудиторію, автор лише побіжно згадує Полтавську битву та Брест-Литовський мир між Україною та Туреччиною, ніяк не коментуючи ширший контекст українсько-турецьких відносин.

Мурський прибув до Туреччини 26 квітня 1929 року, а наприкінці наступного року побачила світ його перша книжка “Україна та її боротьба за незалежність”. Хоча вона була написана в Туреччині, її основний текст не розрахований суто на турецького читача і не фокусується на порівнянні чи підкресленні тождествностей України з Туреччиною. Він розповідає аудиторії про Україну загалом, перемижуючи загальну інформацію окремими фактами спільної історії. Попри це, Мурський ефективно вибудовує нарратив відповідно до своєї мети – зближення України з Туреччиною [5, с. 184].

Особливу увагу українсько-турецьким відносинам Мурський приділив у післяслові. Він наголошує на всеосяжності стосунків: від політичних угод Хмельницького і Дорошенка та безперервної торгівлі до культурної співпраці з обміном сходовознавчими делегаціями 1929 року. Окремо згадується постійна підтримка Туреччиною українських біженців, як-от прихисток розбитого Мазепи з Орликом після Полтавської битви чи прийняття козаків-біженців після розгрому Січі і виділення їм території для заснування Задунайської Січі.

Однак Мурський дорікає Туреччині історичним невтручанням. Якби вона свого часу підтримала антиросійську боротьбу гетьмана Мазепи, “тоді б усі плани Петра Першого розсипалися, історія московитів повернулася б на круги своя, а їхні політичні прагнення і претензії у Східній Європі зійшли б нанівець. Як наслідок, ні Україна, ні Крим, ані Польща не втратили б своєї незалежності, а Туреччині не довелося б мати справу з лихоліттями, складнощами і самопожертвою, на які їх прирекла імперіалістична політика росіян. Але, на жаль, животрепетність планів Гетьмана Мазепи, складених ним з великою мудрістю і догадливістю, не була гідно оцінена причетними, і Туреччиною зокрема” [2, с. 214].

У цьому ж ключі вибудовує свій нарратив Джафер Сейдахмет, який написав передмову до обох книжок Мурського. На його думку, поворотною історичною точкою як для України, так і для тюркського світу став Прутський похід. Під час походу великий візир Османської імперії Балтаджи отримав від росіян хабаря, тому проігнорував можливість завдати їм нищівної поразки. Сейдахмет покладає на Туреччину значну відповідальність за поневолення Росією більшості тюркських народів через брак політичної волі в цей історичний момент, та на інших сусідів (Польщу зокрема), керманічі яких не об’єдналися зі Швецією та Україною проти Росії: “Але “правителі”, чий найбільшим злочином як у внутрішній,

так і у зовнішній політиці була недалекоглядність, не змогли збагнути цю історичну можливість...” [2, с. 6].

Мурський зауважує, що Росія вважає деякі території критичними для власного існування, тому завжди на них зазіхатиме. Це, зокрема, Україна, Крим, і європейська частина Туреччини зі стратегічно важливими протоками, і “зادля забезпечення своїх інтересів у Чорному морі Росія навіть витурить Туреччину з Європи до Азії і встановить свій контроль над Чанаккале” [2, с. 22].

Друга книжка Мурського “Справжнє обличчя Нової Росії” полемізує з роботою “Нова Росія” Фаліха Рифки Атая, розповідаючи лише про приховані від очей туристів реалії СРСР та України: масові розстріли, заслання, штучний голод, розкуркулення, інфляцію та нещадну експлуатацію, не згадуючи безпосередньо Туреччину. До порівняльного з Туреччиною нарративу звертається Джафер Сейдахмет у передньому слові, де наголошує на неприйнятності порівняння турецької і російської революцій. Адже революція в Туреччині відбулася на західних принципах, які сприяють цивілізаційному розвитку, тоді як “більшовизм суперечить не тільки свободі та справедливості, він приречений на невдачу, бо суперечить самому життю” [3, с. 9].

У процесі роботи над цим дослідженням авторкою було перекладено українською мовою публікації представника екзильного уряду УНР у Стамбулі Володимира Мурського, повні тексти яких незабаром будуть уведені до наукового вжитку. На основі аналізу турецькомовних і перськомовних публікацій можна дійти висновку, що Володимир Мурський і Джафер Сейдахмет для сприяння зближенню України з Туреччиною будували свій нарратив на трьох основних китах: на акцентуванні допомоги Туреччини Україні протягом історії; на протиставленні хижої Росії та мирної України як сусідів для Туреччини, зокрема на підкресленні небезпеки вічних територіальних претензій Росії до Туреччини; і на апелюванні до історичної відповідальності Туреччини за поневолення Росією України та тюркських народів. Джафер Сейдахмет також окремо наголошує на відкиданні тотожності між турецькою та російською революціями.

Література:

1. Milliyet ve bolşevizm: makaleler mecmuası / Rezulzade M. E. ve diğەرleri. İstanbul: Orhaniye Matbaası, 1928. 144 s.
2. Murskiy V. Ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri. İstanbul: Cumhuriyet Matbaası, 1930. 202 s.
3. Murskiy V. Yeni Rusya'nın İç Yüzü. İstanbul: Matbaacılık ve Neşriyat Anonim Şirketi, 1932. 110 s.

4. Головний державний архів Служби зовнішньої розвідки України (далі – ГДА СЗРУ). Ф. 1, спр. № 12628, том 8 (додаток № 8).

5. ГДА СЗРУ. Ф. 1, спр. № 7408, том 1 (додаток № 10);

6. و. مېرسكى – اوكرانى. مَلَبَت و بولشه وېزم : مجموعه مقالات. ۱۹۲۹. ۱۳۵-۱۶۳